

تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی و اجتماعی بر مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی (نمونه مورد مطالعه شهروندان شهر ارومیه)

محمد عباس‌زاده^۱، حسین میرزائی^۲، لورا علیاری^۳

چکیده

ازدیاد جمعیت و پیشرفت تکنولوژی و تغییر الگوی مصرف، تولید زباله‌ی حاصل از فعالیتهای بشر را افزایش داده است. تولید این مواد اثرات نامطلوبی بر محیط زیست دارد. مسلماً تفکیک زباله‌ها می‌تواند از ضررهای زیست محیطی و بهداشتی آن بکاهد، به همین دلیل پژوهش حاضر ضمن سنجش میزان مشارکت خانوارهای شهر ارومیه در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی، به تأثیر سرمایه فرهنگی و اجتماعی بر آن پرداخته است. روش این پژوهش، پیمایشی و اطلاعات آن از طریق پرسشنامه محقق‌ساخته گردآوری شده است. جامعه‌ی آماری، شامل خانوارهای ساکن شهر ارومیه است که از بین آنها، ۶۱۲ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، اطلاعات لازم توسط نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها نشان می‌دهد بین سرمایه‌ی اجتماعی در مجموع و ابعاد آن (احساس تعلق اجتماعی، انسجام اجتماعی، اعتماد نهادی) با میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی در سطح اطمینان ۹۹٪ ($r=0/401$) و سرمایه‌ی فرهنگی در مجموع و ابعاد آن (بعد ذهنی و عینی) با میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی در سطح اطمینان ۹۹٪ ($r=0/334$) رابطه معنادار وجود

M-abbaszadeh@Tabrizu.ac.ir

hmirzaei@um.ac.ir

Lauraalvari@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۱۰

^۱ دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه تبریز

^۲ استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد

^۳ کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

تاریخ وصول: ۱۳۹۳/۶/۱۹

دارد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان می‌دهد در مجموع، ابعاد احساس تعلق اجتماعی و اعتماد نهادی و انسجام اجتماعی سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد ذهنی و عینی سرمایه‌ی فرهنگی توان پیش‌بینی میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی را داشتند. این متغیرها ۲۳/۹ درصد از واریانس متغیر میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی را تبیین نمودند.

کلید واژه‌ها: مشارکت، تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی، سرمایه‌ی اجتماعی، سرمایه‌ی فرهنگی

مقدمه و بیان مسأله

چگونگی اداره‌ی جامعه از مسائل مهم حیات بشری است که ریشه در نیازهای طبیعی و اجتماعی وی دارد. واقعیت‌های زندگی انسان‌ها نشان می‌دهد که زندگی انسان در تنهایی و انزوا ناممکن و ناپسند است. چگونگی تنظیم روابط اجتماعی و اداره‌ی اجتماعات از همان آغاز همواره مورد توجه انسان‌ها بوده است. امروزه پس از میلیون‌ها سال تجربه‌ی حیات اجتماعی روش‌های اداره‌ی جوامع از نظر شکل و محتوا یک روند رو به کمال را طی کرده است. محوری‌ترین تفاوت این روش‌ها را اصل مشارکت تعیین می‌کند. فعالیت گروه در گروه مشارکت اعضاست و مشارکت اعضا هویت زندگی گروهی را تداوم می‌بخشد (حسین زاده و ایدر، ۱۳۹۱: ۶۰).

مشارکت در معنای تخصصی و جدید، پدیده‌ی نوینی به شمار می‌رود که از نیمه‌ی دوم قرن بیستم و بویژه پس از جنگ جهانی دوم در حوزه‌ی علوم اجتماعی وارد شده است. این نوع مشارکت در برخی کشورهای صنعتی جهان ابتدا در عرصه‌ی صنعت و اقتصاد به منظور سهیم کردن مردم در مالکیت مطرح شد، اما به تدریج به دیگر حوزه‌های زندگی اجتماعی نیز راه یافت؛ به گونه‌ای که امروزه سخن از شرایطی است که مردم در تعیین سرنوشت خود و جامعه دخالت آگاهانه و واقعی داشته باشند (موسایی و شیانی، ۱۳۸۸: ۲۴۶).

با گسترش معنای مشارکت، بیشتر اندیشمندان تأثیرگذاری شهروندان در تصمیم‌های شهری را با هدف توانمندسازی آنان در اداره‌ی امور محلی و تحصیل خدمات بهینه

شهری یادآور شده‌اند؛ از جمله اینکه با مشارکت، برنامه‌ها کامل‌تر اجرا می‌شود، خدمات با هزینه‌ی کمتری عرضه خواهد شد، انگیزه و ارزش درونی در افراد ایجاد می‌کند، احساس مسئولیت را تقویت می‌کند، احساس نیاز به مداخله را تضمین می‌کند، به استفاده از دانش بومی ارجح می‌نهد، انجام امور به شیوه‌ی درست را تضمین می‌کند و مردم را نسبت به علل محرومیت‌ها و اینکه برای بهبود وضعیت زندگی خود چه کار می‌توانند انجام دهند، آگاه می‌سازد (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶: ۱۳۶-۱۳۷).

با توجه به موارد مذکور، چنانچه همه‌ی وظایف صرفاً بر عهده‌ی دولت نهاده شود و شهروندان بی‌حرکت به انتظار نشینند، کاری صورت نخواهد گرفت. هر تصمیم و اقدام اجتماعی باید با مشارکت همه‌ی جامعه صورت گیرد و همان نیز تضمین توفیق آن خواهد بود. در این زمینه شهرها نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کنند، زباله و مشکلات زیست‌محیطی و هزینه‌های سنگین مربوط به مدیریت آن، یکی از مشکلات مهم امور شهری می‌باشد که بدون تردید هر شهری با آن دست به‌گریبان است (نوابخش و نعیمی، ۱۳۹۰: ۲۱-۲۲) و جستجو برای راه‌حل‌های مؤثر برای مقابله با آن، به یک اولویت برای دولت‌ها تبدیل شده است (ویسنت^۱، ۲۰۰۸: ۱)؛ بنابراین با تأثیری که زباله‌ها در محیط زیست و سلامت مردم دارند، کنترل و درمان آنها با یک سیستم مناسب مانند تفکیک و بازیافت، می‌تواند تأثیر آنها را بر اکوسیستم به حداقل رساند.

در کشورهای توسعه‌یافته خدمات جمع‌آوری زباله‌ها بسیار بالاست. در این کشورها با سرمایه‌گذاری مناسب برای بازیافت انواع زباله‌ها (فلزات، مواد پلاستیکی، چوب، کاغذ و...) و آموزش همگانی برای جداسازی زباله‌ها از مبدأ (منازل، مدارس، ادارای، تولیدی، صنعتی، خدماتی و...) قادر شده‌اند که از زباله‌های جمع‌آوری شده برای تولیدات جدید استفاده کنند و از بروز خسارات بیشتر به محیط زیست (برداشت از منابع طبیعی و دفن زباله‌ها) تا حدودی جلوگیری کنند؛ اما در کشورهای در حال توسعه مثل ایران وضعیت چنین نیست، نه تنها سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی برای راه‌اندازی صنایع

^۱. Vicente

بازیافت صورت نگرفته، بلکه فرهنگ عمومی برای جداسازی زباله‌ها نیز شکل نگرفته است (سجادی، ۱۳۸۹: ۷).

شهر ارومیه نیز از این قاعده مستثنا نیست، در حال حاضر با توجه به افزایش جمعیت و تغییر شیوه‌های زندگی از جمله الگوهای مصرف، روزانه ۴۵۰ تن زباله در شهر ارومیه تولید می‌شود و سرانه‌ی تولید زباله هر شهروند ارومیه‌ای معادل ۷۰۰ گرم است (سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ایرنا)^۱. مدیریت این میزان زباله هزینه‌های زیادی را بر شهر تحمیل می‌کند، علاوه بر آن یکی از عوامل کاهش کیفیت محیط زیست شهر بوده و مشکلات زیست‌محیطی عدیده‌ای همچون آلودگی هوا، خاک و آب ایجاد می‌نماید. بنابراین توجه هر چه بیشتر به عواملی که به مشارکت شهروندان در تفکیک زباله‌های خانگی کمک می‌کند، امری ضروری است. با توجه به موارد فوق، هدف اصلی تحقیق، تعیین رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی، سرمایه فرهنگی و مؤلفه‌های آنها با میزان مشارکت افراد در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی است.

پیشینه‌ی تحقیق

سفیری و صادقی (۱۳۸۸) در مقاله‌ی «مشارکت اجتماعی دانشجویان دختر دانشکده‌های علوم اجتماعی دانشگاه‌های تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن» چگونگی پیوند بین مشارکت اجتماعی دانشجویان دختر و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن را بررسی و تحلیل کرده‌اند که با روش پیمایشی انجام شده است. هدف کلی پژوهش، شناسایی وضعیت مشارکت اجتماعی دانشجویان دختر و بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر آن است. جامعه‌ی آماری این پژوهش را دانشجویان دختر ۱۸ تا ۲۹ ساله مشغول به تحصیل در دانشکده‌های علوم اجتماعی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران تشکیل داده‌اند. آزمون‌های همبستگی پیرسون نشان می‌دهد رابطه‌ی سه متغیر سرمایه‌ی اجتماعی (اعتماد اجتماعی، احساس بی‌قدرتی و خودپنداره) با مشارکت اجتماعی معنادار است.

سروش و افراسیابی (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان «سرمایه‌ی اجتماعی، هویت و مشارکت اجتماعی جوانان شیراز» بیان می‌کنند که مشارکت، زیربنای جامعه‌ی مدنی است

^۱ www.irna.ir/fa/News/81398622

و هیچ‌گاه اهمیت حیاتی خود را برای جامعه‌ای که سودای پیشرفت دارد از دست نخواهد داد. در راستای این هدف ۵۹۸ نفر از جوانان ۲۰-۲۹ ساله شیراز با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شده‌اند و به سؤالات پرسشنامه جواب دادند. نتایج تحقیق که به روش پیمایشی انجام شد، گویای سطح پایین مشارکت اجتماعی در بین جوانان شیراز است و بین مشارکت اجتماعی و سرمایه‌ی اجتماعی رابطه‌ی معنادار وجود دارد.

فرجی و فعلی (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر میزان مشارکت زنان در سازمان‌های غیردولتی» به بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر میزان مشارکت زنان در سازمان‌های غیردولتی پرداخته‌اند. برای سنجش سرمایه‌ی اجتماعی از شاخص‌های روابط اجتماعی، اعتماد اجتماعی و هنجارهای عمل متقابل و برای سرمایه‌ی فرهنگی از شاخص‌های سرمایه‌ی فرهنگی تجسیدی، عینیت یافته و نهادی استفاده شده است. روش پژوهش تبیینی از نوع پیمایش است و ابزار پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته است. عمده‌ترین یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که میان سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و میزان مشارکت زنان در سازمان‌های غیردولتی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

نتایج تحقیق امیرعلائی (۱۳۸۹) با عنوان «بررسی نقش عوامل آموزشی و فرهنگی-اجتماعی بر مشارکت مردم در بازیافت زباله‌های شهری از دیدگاه شهروندان مطالعه‌ی موردی: منطقه‌ی ۳ شهر تهران» که با هدف شناسایی تأثیرات ناحیه‌محوری بر حفظ محیط‌زیست شهر و دستیابی به توسعه‌ی پایدار شهر با روش تحقیق اسنادی و پیمایشی انجام شده است، نشان داد که بین متغیرهای سطح تحصیلات، سطح آگاهی شهروندان، نوع نگرش شهروندان، آموزش و میزان مشارکت شهروندان در بازیافت زباله‌های شهری رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد ولی بین جنسیت و تعداد فرزندان شهروندان با متغیر وابسته یعنی میزان مشارکت شهروندان در بازیافت زباله‌های شهری رابطه‌ی معناداری مشاهده نشد. همچنین مشخص شد که سیستم نوین مدیریت شهری با عنوان

ناحیه‌محوری از سال ۸۷ به بعد با انجام فعالیت‌های محیط زیستی خود باعث حفظ، ارتقا و صیانت از محیط زیست شهر تهران شده است که با ادامه‌ی این روند و توجه توأمان به دیگر مؤلفه‌های لازم می‌توان به توسعه‌ی پایدار شهری دست یافت.

برای موفقیت برنامه‌های بازیافت زباله، بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر رفتار مردم در طول اجرای آنها ضروری است. جونز (۲۰۱۰) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر آگاهی و تمایل به پرداخت هزینه برای سیاست‌های مبتنی بر بازار با هدف مدیریت زباله‌های جامد» به بررسی اثر پارامترهای اجتماعی، در ارتباط با مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی، بر مشارکت مردم در این برنامه‌ها پرداخته و این تحقیق به روش پیمایشی انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که بین چهار مؤلفه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی (اعتماد نهادی، اعتماد اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، هنجارهای اجتماعی) و مشارکت شهروندان رابطه وجود دارد.

جونز (۲۰۱۱) در تحقیق دیگری با عنوان «سرمایه‌ی اجتماعی و سیاست‌های مدیریت زباله‌های جامد خانگی: مطالعه‌ی موردی: یونان» به بررسی سطح همکاری و مشارکت شهروندان در برنامه‌های بازیافت پرداخته است. داده‌های تحقیق به روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه‌ی حضوری گردآوری شده است. نتایج تحقیق نشان داد که شهروندان با سطوح بالاتر سرمایه‌ی اجتماعی به رفتار مسؤولانه نسبت به محیط زیست و مشارکت در سیاست‌های بازیافت زباله تمایل دارند.

تسائی^۱ (۲۰۰۸) در تحقیقی با عنوان «تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر بازیافت زباله» معتقد است بازیافت زباله یکی از شاخص‌های برجسته‌ی پایداری زیست محیطی در دستیابی به توسعه‌ی پایدار است و بررسی عوامل مؤثر بر بازیافت زباله برای سیاست‌گذاران دارای اهمیت است، بنابراین هدف پژوهش حاضر شناخت عوامل مهم در مشارکت خانواده‌ها در بازیافت زباله می‌باشد. تحلیل داده‌های تحقیق که از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد، نشان می‌دهد که سرمایه‌ی اجتماعی، میزان بازیافت در منطقه‌ی تایوان را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

^۱. Tsai

پارگال (۲۰۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «سرمایه‌ی اجتماعی و مدیریت مواد زائد در داکا» بیان می‌کند که در برخی از محلات داکا، جمع‌آوری زباله‌ها سازمان‌دهی شده است و در برخی محلات چنین نیست. هدف این پژوهش شناسایی عوامل مؤثر بر تفکیک زباله است. روش تحقیق پیمایشی است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سرمایه‌ی اجتماعی (اعتماد و روابط متقابل) بر مدیریت زباله‌ها در این محلات مؤثر است.

ویسینت و ریس^۱ (۲۰۰۸) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت خانواده‌ها در بازیافت» معتقد است که موفقیت برنامه‌های بازیافت زباله‌ها، به مشارکت فعال و مستمر خانواده‌ها در تفکیک و جداسازی درست زباله‌های قابل بازیافت بستگی دارد. این تحقیق در یکی از شهرهای مهم پرتغال با جمعیتی نزدیک به ۱۵٪ از کل جمعیت این کشور، که ۶٪ از مقدار زباله‌های تولید شده تفکیک و بازیافت می‌شوند، صورت گرفته است. داده‌ها از طریق نمونه‌های انتخاب شده از پنج منطقه‌ی شهرداری از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است. نتایج نشان می‌دهد که بین اطلاعات و آگاهی در مورد بازیافت بخصوص از طریق رسانه‌ها، بیلبوردهای محلی، اطلاع‌رسانی مقامات محلی، نامه‌های پستی و مشارکت خانواده‌ها در تفکیک زباله‌ها رابطه وجود دارد.

ویلیامز (۲۰۰۶) تحقیقی با عنوان «تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی، ساختاری بر بازیافت زباله‌های خانگی: یک مطالعه موردی» را در یکی از محلات فقیر انگلستان انجام داده‌اند. داده‌های این تحقیق از طریق پرسشنامه و مصاحبه‌ی حضوری با هدف بررسی عوامل اجتماعی، فرهنگی و ساختاری در مشارکت خانواده‌ها در تفکیک زباله‌های خانگی قابل بازیافت جمع‌آوری شده است و نتایج نشان داده بین عوامل فرهنگی چون ارائه تبلیغات به طور منظم، استفاده از رسانه‌ها و جزوات آموزشی ارائه شده به خانواده‌ها و مشارکت آنان در تفکیک زباله‌های خانگی قابل بازیافت رابطه وجود دارد.

فیوریلو (۲۰۱۱) تحقیقی را با عنوان «بازیافت زباله خانگی: بررسی ملی از ایتالیا» انجام داده است. بازیافت زباله به یک مسأله‌ی زیست محیطی، طی ۳۰ سال اخیر تبدیل

^۱ . Ries

شده است که نقش مهمی در توسعه‌ی پایدار دارد. هدف این تحقیق تعیین میزان مشارکت شهروندان در تفکیک زباله و عوامل مؤثر بر آن است. روش به کار رفته در این پژوهش پیمایشی بوده و نتایج نشان داد بین مشارکت اجتماعی، مشارکت سیاسی، خواندن روزنامه با مشارکت در بازیافت زباله‌ها رابطه وجود دارد.

تادسه^۱ (۲۰۰۹) تحقیقی با عنوان «نگرانی زیست محیطی و تأثیر آن بر جداسازی و دفع زباله‌های خانگی: شواهدی از اتیوپی» انجام داده است. با این هدف که شناخت درست رابطه‌ی میان نگرانی زیست محیطی، جداسازی و دفع بهداشتی زباله، می‌تواند به مدیریت زباله و ایجاد محیط امن‌تر کمک کند. به اعتقاد نویسنده این امر بویژه در شهرهای کشورهای در حال توسعه که تفکیک زباله ضعیف و دفن غیرقانونی زباله صورت می‌گیرد، اهمیت بیشتری دارد. در این مطالعه داده‌ها از طریق پرسشنامه از خانوارها جمع‌آوری شده و نتایج نشان می‌دهد، بین سطح تحصیلات، آموزش سرپرست خانوار، مسؤلیت‌پذیری نسبت به محیط زیست و تفکیک زباله رابطه وجود دارد.

مبانی نظری تحقیق

پاتنام یکی از مهمترین نظریه‌پردازان سرمایه‌ی اجتماعی است. پاتنام سرمایه‌ی اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیمی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه‌ی اعضای یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنان را تأمین خواهد کرد (اختر محقق، ۱۳۸۵: ۵۵). از نظر این صاحب‌نظر، همکاری داوطلبانه در جامعه‌ای که سرمایه‌ی اجتماعی عظیمی را در شکل هنجارهای عمل متقابل و شبکه‌های مشارکت مدنی به ارث برده است، بهتر صورت می‌گیرد. سرمایه‌ی اجتماعی که اعتماد یکی از وجوه بارز آن است، با تسهیل اقدامات، کارایی جامعه را بهبود می‌بخشد و هزینه‌ی مبادلات و همکاری‌های محلی را کاهش می‌دهد. همکاری آزادی به وسیله‌ی سرمایه‌ی اجتماعی تسهیل می‌شود (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۸۵). سرمایه‌ی اجتماعی بر قابلیت جامعه برای ایجاد انواع انجمنهای داوطلبانه دلالت دارد که افراد را به همکاری با یکدیگر و در نتیجه حفظ تکثرگرایی دموکراتیک تشویق می‌کند. پاتنام سرمایه‌ی اجتماعی را به

^۱.Tadese

عنوان همبستگی اجتماعی محلی حاصل شده، دارای ویژگی‌هایی چون اعتماد، شبکه‌ها، هنجارها، تعهد، احساس تعلق و انسجام می‌داند (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۲۷۸).

فوکویاما از دیگر صاحب‌نظران سرمایه‌ی اجتماعی است. فوکویاما با تکیه بر مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی تلاش دارد تا این نوع سرمایه را که بعد اجتماعی دارد، به وضعیت بخش فرهنگی جوامع مدرن متصل نماید. او ادعا می‌کند که در این کشورها سطوح بالای قابلیت اجتماعی (سرمایه اجتماعی)، صداقت و اعتماد، افراد را به انجام کارهای مشارکتی و تعاونی مشتاق می‌سازد و زمینه را برای رشد و ترقی فراهم می‌کند (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۲۴).

از نظر فوکویاما اعتماد، انتظاری است که ناشی از وجود جامعه‌ای صادق، با روحیه‌ی تعاون و بر پایه‌ی تقسیم ارزشها در بین اعضای جامعه است. اعتماد نقش بسیار مهمی را در فهم و ادراک رفتار جمعی مناسب ایفا می‌کند (اخترمحققی، ۱۳۸۵: ۵۸). فوکویاما معتقد است برای محاسبه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی باید به میزان انسجام گروه‌ها نیز توجه کرد. به اعتقاد وی جامعه‌ای دارای سرمایه‌ی اجتماعی بالاست که دارای گروه‌هایی با تعداد اعضای بالا و دارای اعتماد به یکدیگر بوده و منسجم باشند و همچنین بتوانند در ارتباط با محیط بیرون خود مؤثر عمل کرده و همکاریهای متقابل را با جوامع دیگر به وجود آورند (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۶۰).

یکی دیگر از نظریه‌پردازان بنام سرمایه‌ی اجتماعی، جیمز کلمن است. کلمن در دسته‌ی اندیشمندانی است که پیرو نظریه‌ی تلفیقی سطوح خرد و کلان همه در تبیین پدیده‌های اجتماعی است. بنا بر الگوی تلفیقی کلمن، نظام اجتماعی زمینه‌ی رفتار و کنش فردی را تعیین می‌کند، ولی در مرحله‌ی بعد، رفتار و کنش هدفدار و جهت‌مند کنشگران اجتماعی، جهت و شکل نظام اجتماعی را به صورتی نو پدید می‌آورد. او معتقد است کنش اجتماعی هم به وسیله‌ی کنشگران حقیقی یا شخصی صورت می‌پذیرد و هم به وسیله‌ی کنشگران حقوقی و جمعی (ریترز، ۱۳۸۶: ۵۳۶). کلمن معتقد است سرمایه‌ی اجتماعی منجر به تسهیل روابط اجتماعی می‌شود و دستیابی به اهداف را آسانتر کرده و

مشارکت افراد را در ساخت اجتماعی میسر می‌کند (فرجی و فعلی، ۱۳۸۹: ۱۷۴). کلمن در تعریف سرمایه‌ی اجتماعی می‌گوید: «چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند، همگی آنها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند و کنشهای معین افرادی را که در درون ساختار هستند تسهیل می‌کنند» (کلمن، ۱۳۷۷: ۶۲). از نظر کلمن سرمایه‌ی اجتماعی که حاصل تبادلات اجتماعی است به دنبال خود تعهداتی را برای کنشگران ایجاد می‌کند که حکم «برگه‌های اعتباری» را دارد. هرچه این برگه‌های اعتباری چون اعتماد، انسجام و احساس تعلق برای فرد و یا نهاد اجتماعی بیشتر باشد، دارای سرمایه‌ی اجتماعی قویتری است (اختر محقی، ۱۳۸۵: ۴۴۷)؛ بنابراین می‌توان گفت که از دیدگاه این نظریه‌پردازان، سرمایه‌ی اجتماعی منبعی برای کنش (چون مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی) است و همکاری متقابل بین افراد را تسهیل می‌کند.

یکی دیگر از متغیرهای تأثیرگذار بر میزان مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی، سرمایه‌ی فرهنگی است، کالینز به سطح فردی و نظریه‌های تنگ دامنه توجه دارد، اما به این نکته نیز آگاه بود که جامعه‌شناسی نمی‌تواند تنها در سطح خرد موفق گردد. او ساختارهای اجتماعی را از کنشگرانی که آنها را می‌سازند جدایی‌ناپذیر می‌داند و آنها را به صورت الگوهای کنش متقابل در نظر می‌گیرد (ریتزر، ۱۳۸۶: ۱۷۰). به نظر کالینز در تعامل بین انسانها دو منبع اساسی دخالت دارد:

۱. سرمایه‌ی فرهنگی

۲. انرژی عاطفی

سرمایه‌ی فرهنگی شامل منابع خاطرات ذخیره شده، گفتگوهای پیشین، انواع معرفت یا تخصص‌ها و حقوق خاص تصمیم‌گیری است. مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی تعمیم‌یافته و عمومی بر نمادهای غیرشخصی (برای مثال: معرفت - موقعیت‌ها - اقتدار - ابزار نوشتن - وسایل ارتباط جمعی - سازمانهای آموزشی و مذهبی - گروه بندی‌ها) اشاره دارد، در صورتی که مفهوم سرمایه‌ی فرهنگی خاص به خاطراتی اشاره دارد که افراد از هویت‌های ویژه‌ی اعتبارات و شبکه یا موقعیت‌های سازمانی افراد خاص دارند. انرژی عاطفی به ترکیب سطح و نوع مؤثر احساس و عقیده‌ای اشاره دارد که افراد را در یک موقعیت

بسیج می‌کند و این شامل احساسی است که افراد به طرف یک چیز دارند (فولادیان و رمضان‌فرخند، ۱۳۸۷: ۱۱۳-۱۱۴)؛ بنابراین از دید کالینز کنش متقابل (چون مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های فرهنگی) شامل استفاده افراد از سرمایه‌ی فرهنگی و انرژی عاطفی خود در گفتگو با یکدیگر است.

از نظر بوردیو، تمام افراد بشر کنشگر هستند، چه آنهایی که آگاهانه عملی را انجام می‌دهند و چه آنهایی که ناخودآگاه پذیرای سلطه‌اند؛ به عبارت دیگر افراد فعال و منفعل کنشگرند و کنش عملی است که در یک میدان رخ می‌دهد و هر میدان عرصه‌ای است که در آن نیروهای بالقوه و بالفعل با یکدیگر وارد تبادل می‌شوند که مثالی از این میدان‌ها، سازمان و جامعه هستند. پس برای درک معنی عمل باید معنی میدان را درک کرد که خود حاصل تبادل میان نیروهاست (قرونه، ۱۳۸۹: ۴۱). ساختار ذهنی در هر فرد و موقعیتی که با عنوان میدان یا زمینه در جامعه اشغال می‌کند، بستگی به میزان بهره‌مندی او از سرمایه دارد. جایگاه‌های عوامل گوناگون (انسان یا نهاد اجتماعی) درون یک زمینه را مقدار و اهمیت نسبی سرمایه‌ای که این عوامل دارند، تعیین می‌کند. این سرمایه است که به یک فرد اجازه می‌دهد تا سرنوشت خود و دیگران را تحت نظارت گیرد (ریتزر، ۱۳۸۶: ۷۲۴). وی از چهار نوع سرمایه سخن می‌گوید: سرمایه‌ی نمادین، سرمایه‌ی اقتصادی، سرمایه‌ی اجتماعی و سرمایه‌ی فرهنگی. نظام خوی و خصالتی که افراد کسب می‌کنند، وابسته به میزان بهره‌مندی از سرمایه است. از نظر بوردیو سرمایه هرگونه خاستگاه و سرچشمه در عرصه‌ی اجتماعی است که در توانایی فرد برای بهره‌مندی از منافع خاصی که در این صحنه حاصل می‌گردد، مؤثر واقع می‌شود (اخترمحقی، ۱۳۸۵: ۵۳)؛ بنابراین می‌توان گفت که بوردیو سرمایه‌ی فرهنگی را در کنش (چون مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی) مؤثر می‌داند. به نظر وی سرمایه‌ی فرهنگی می‌تواند به سه حالت وجود داشته باشد:

۱. حالت تجسیدی یا ذهنی. این نوع سرمایه به بدن و ذهن فرد پیوسته است، به تلاشها و سرمایه‌گذاری شخصی فرد وابسته است و به وسیله‌ی خود فرد به دست می‌آید.

این نوع سرمایه پیوسته و همراه فرد است و جزء عادت‌واره‌ی او شده است و برخلاف پول و دارایی‌های حقوقی دیگر، از طریق بخشش و یا وراثت خرید یا مبادله و به دیگری انتقال نمی‌یابد.

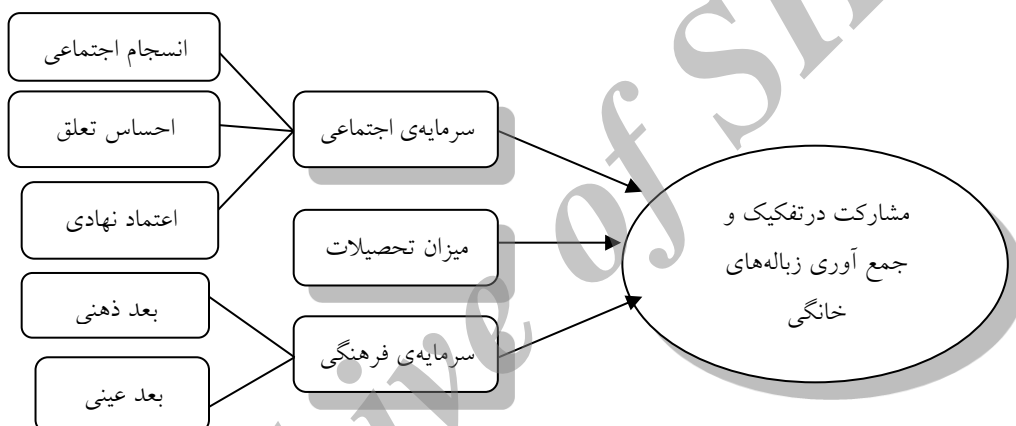
۲. حالت عینیت یافته . اشیاء مادی کالاهای فرهنگی و رسانه‌هایی مانند: نوشته‌ها، کتابها، نقاشیها، ابزارهای موسیقی جز سرمایه عینیت یافته هستند.

۳. حالت نهادینه شده. عینیت بخشیدن به سرمایه‌ی فرهنگی از طریق مدارک دانشگاهی و تحصیلی است که خارج از دارایی‌های مادی و عینی فرهنگی، سرمایه‌ی تجسیدی و بیولوژیکی، واقعیت پیدا می‌کند (بورديو، ۱۹۸۶: ۵-۱۰ به نقل از فرجی و فعلی، ۱۳۸۹: ۱۷۵-۱۷۴).

پارسونز در تئوری ساخت کنش اجتماعی معتقد است که کنش انسان همواره و همزمان تحت تأثیر چهار نظام است. «نظام اجتماعی»، «نظام فرهنگی»، «نظام شخصیتی» و «ارگانیسم رفتاری». از نظر او، یک نظام اجتماعی از مجموعه‌ای از کنشگران فردی ساخته می‌شود که رابطه‌شان با موقعیت‌هایشان و همچنین با یکدیگر، بر حسب و به واسطه‌ی یک نظام ساختاربندی شده فرهنگی و نمادهای مشترک، مشخص می‌شود (پارسونز، ۱۹۵۱: ۶ و ۵). پارسونز، فرهنگ را نیروی عمده‌ای می‌انگاشت که عناصر گوناگون جهان اجتماعی و یا به تعبیر خودش، نظام اجتماعی را به هم پیوند می‌دهد. فرهنگ، میانجی کنش متقابل میان کنشگران است و شخصیت و نظام اجتماعی را با هم ترکیب می‌کند. فرهنگ این خاصیت را دارد که کم‌وبیش می‌تواند بخشی از نظام‌های دیگر گردد، بدین سان که فرهنگ در نظام اجتماعی به صورت هنجارها و ارزش‌ها تجسم می‌یابد و در نظام شخصیتی، ملکه ذهن کنشگران می‌شود؛ اما نظام فرهنگی، تنها بخشی از نظام‌های دیگر نیست، بلکه به صورت ذخیره‌ی دانش، نمادها و افکار، وجود جداگانه‌ای نیز برای خود دارد. این جنبه‌های نظام فرهنگی، در دسترس نظام‌های اجتماعی و شخصیتی هستند، ولی به بخشی از آنها تبدیل نمی‌شوند. (ریتزر، ۱۳۸۶، ۱۳۸). از نظر پارسونز، نظام فرهنگی به کنشگران اجتماعی امکان می‌دهد که با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و کنش‌های خود را هماهنگ کنند. به بیان خود وی، عناصر فرهنگی،

فرآیند ارتباطی و کنش متقابل (چون مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی) میان افراد را میانجی‌گری و تنظیم می‌کنند (پارسونز، ۱۹۵۱: ۳۵). در تأیید رویکردهای نظری یاد شده، به نتایج تحقیقات انجام یافته در داخل و خارج از کشور به شرح زیر اشاره می‌گردد.

با توجه به مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق؛ مدل تحلیلی مقاله به قرار زیر است که در آن رابطه بین متغیرهای مستقل و مؤلفه‌های آنها با متغیر وابسته در قالب شش فرضیه مورد آزمون قرار گرفته است.

نمودار ۱: مدل تحلیلی تحقیق

روش تحقیق

روش تحقیق پژوهش پیمایشی است. ابزار گردآوری داده‌ها، از از ابزار پرسشنامه محقق ساخته به صورت بسته‌ی پاسخ در قالب سؤال‌ها و گویه‌هایی عمدتاً در سطح سنجش رتبه‌ای و در قالب طیف لیکرت استفاده شد.

جامعه‌ی آماری این تحقیق خانوارهای ۴ منطقه شهرداری شهر ارومیه است که تعداد آنها بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ برابر با ۱۵۳۶۷۱ خانوار است که از این تعداد ۶۱۲ نفر بر اساس فرمول کوکران و به شیوه‌ی نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. میزان مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی در ۸ دسته -بندی (زباله‌های کاغذی پلاستیکی، شیشه‌ای، فلزی، چوبی، غذایی، الکترونیکی و

منسوجاتی) اندازه‌گیری شد. سرمایه‌ی اجتماعی در سه بعد انسجام اجتماعی، احساس تعلق اجتماعی و اعتماد نهادی اندازه‌گیری شد. سرمایه‌ی فرهنگی در دو بعد عینی (با شاخص‌هایی مانند میزان علاقه به یادگیری زبان‌های خارجی، میزان علاقه به رفتن به موزه و نمایشگاه‌های هنری و فرهنگی، میزان علاقه به یادگیری هنر و علم) و بعد ذهنی (با شاخص‌هایی مانند میزان پی‌گیری اخبار علمی و فرهنگی، میزان آشنایی با تاریخچه‌ی شهر خود، میزان گوش دادن به موسیقی، میزان رفتن به سینما و تئاتر، میزان خواندن کتابهای آموزشی، میزان گوش دادن به اخبار و رویدادهای مهم، میزان خواندن روزنامه، میزان مراجعه به کتابخانه) در قالب طیف‌های لیکرت گونه سنجیده شد. ابزار اندازه‌گیری از اعتبار محتوایی برخوردار بود و پایایی سؤال‌های پرسشنامه نیز با استفاده از « ضریب آلفای کرونباخ » محاسبه گردید که مقدار هریک از گویه‌ها در جدول شماره ۱ مشخص شده است.

جدول شماره ۱: تحلیل پایایی متغیرهای مورد مطالعه

متغیر	ضریب آلفا	ضریب آلفای کل
انسجام اجتماعی	۰/۸۳	
احساس تعلق اجتماعی	۰/۹۲	۰/۹۳
اعتماد نهادی	۰/۹۵	
سرمایه‌ی فرهنگی عینی	۰/۷۸	۰/۸۵
سرمایه‌ی فرهنگی ذهنی	۰/۷۷	
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های کاغذی	۰/۸۶	
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های پلاستیکی	۰/۸۴	
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های فلزی	۰/۸۶	
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های شیشه‌ای	۰/۸۰	۰/۹۶
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های الکترونیکی	۰/۸۱	
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های منسوجاتی	۰/۶۱	
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های چوبی	۰/۶۱	
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های غذایی	۰/۶۱	

یافته‌های تحقیق

از مجموع ۶۱۲ پاسخگوی مورد مطالعه، ۴۲/۲ درصد را مردان و ۵۷/۸ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. میانگین سن پاسخگویان ۳۷ سال بود. بیشتر افراد مورد مطالعه، متأهل بودند. از کل ۶۱۲ نفر نمونه‌ی آماری ۱/۸ درصد بی‌سواد، ۱۱/۴ درصد سیکل، ۴۰/۸ درصد دیپلم، ۱۲/۱ درصد فوق‌دیپلم، ۲۶/۰ درصد لیسانس و ۷/۸ درصد از افراد پاسخگو فوق لیسانس و بالاتر است. میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی دارای ۸ بعد (مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های کاغذی، پلاستیکی، فلزی، شیشه‌ای، الکترونیکی، منسوجاتی، چوبی و غذایی) است که برای سنجش هر یک از ابعاد، گویه‌ها و سؤالات در سطح اندازه‌گیری رتبه‌ای به صورت یک طیف ۶ قسمتی (خیلی زیاد، زیاد، تا حدودی زیاد، تا حدودی کم، کم، خیلی کم) طراحی گردیده است. نتایج تحقیق نشان داد، میزان مشارکت آزمودنی‌ها در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی، با میانگین ۹۲/۷۷ پایین‌تر از حد متوسط بوده است؛ این در حالی است که میزان برخورداری پاسخگویان از ابعاد میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی شامل ابعاد مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های کاغذی با میانگین ۱۰/۸۲، پلاستیکی با میانگین ۱۱/۱۲ و شیشه‌ای با میانگین ۷/۸۲ در حد پایین‌تر از حد متوسط، ابعاد مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های فلزی با میانگین ۱۳/۲۴، چوبی با میانگین ۱۳/۳۷ و غذایی با میانگین ۱۳/۶۸ اندکی پایین‌تر از حد متوسط بود و ابعاد مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های الکترونیکی با میانگین ۱۲/۱۳، منسوجاتی با میانگین ۱۰/۸۲ اندکی بالاتر از حد متوسط بوده است.

سرمایه‌ی اجتماعی در این تحقیق شامل سه بعد (انسجام اجتماعی، احساس تعلق اجتماعی، اعتماد نهادی) می‌باشد که حاصل جمع نمرات گویه‌های این سه بعد، سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهد. گویه‌های هر یک از این ابعاد در سطح سنجش رتبه‌ای به صورت یک طیف ۶ قسمتی (کاملاً موافقم، موافقم، تا حدودی موافقم، تا حدودی مخالفم، مخالفم، کاملاً مخالفم) و (خیلی زیاد، زیاد، تا حدودی زیاد، تا حدودی کم، کم،

خیلی کم) تشکیل شده است. طبق نتایج تحقیق، بعد میزان انسجام اجتماعی آزمودنی‌ها با میانگین ۳۷/۷۷ اندکی بالاتر از حد متوسط، بعد میزان احساس تعلق اجتماعی آزمودنی‌ها با میانگین ۴۴/۱۴ بالاتر از حد متوسط، بعد میزان اعتماد نهادی آزمودنی‌ها با میانگین ۳۱/۸۲ پایین‌تر از حد متوسط و در کل سرمایه اجتماعی آزمودنی‌ها با میانگین ۱۱۳/۷۸ اندکی بالاتر از حد متوسط است.

و در نهایت سرمایه‌ی فرهنگی در این تحقیق شامل دو بعد (ذهنی و عینی) است که حاصل جمع نمرات گویه‌های این دو بعد، سرمایه‌ی فرهنگی را تشکیل می‌دهد. گویه‌های هر یک از این ابعاد در سطح سنجش رتبه‌ای به صورت یک طیف ۶ قسمتی (خیلی زیاد، زیاد، تا حدودی زیاد، تا حدودی کم، کم، خیلی کم) تشکیل شده است. با توجه به نتایج تحقیق، به لحاظ سرمایه‌ی فرهنگی و ابعاد آن می‌توان گفت که سرمایه‌ی فرهنگی ذهنی با میانگین ۲۲/۷ اندکی پایین‌تر از حد متوسط، سرمایه‌ی فرهنگی عینی با میانگین ۳۴/۱۷ اندکی بالاتر از حد متوسط و در کل سرمایه‌ی فرهنگی آزمودنی‌ها با میانگین ۴۷/۹۶ اندکی پایین‌تر از حد متوسط است.

جدول شماره ۲ نتایج توصیفی متغیرها را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲: نتایج حاصل از آمار توصیفی متغیرهای مورد بررسی

نام متغیر	تعداد گویه	میانگین	ماکسیمم	مینیمم	دامنه تغییرات
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی	۳۱	۹۲/۷۷	۱۶۸	۳۱	۱۳۷
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های کاغذی	۴	۱۰/۶۳	۲۴	۴	۲۰
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های پلاستیکی	۴	۱۱/۱۲	۲۴	۴	۲۰
مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های فلزی	۴	۱۳/۲۴	۲۴	۴	۲۰

تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی و اجتماعی بر مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی / ۱۷

۱۷	۴	۲۱	۱۲/۱۳	۴	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های الکترونیکی
۱۵	۳	۱۸	۷/۸۲	۳	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های شیشه‌ای
۱۵	۳	۱۸	۱۰/۸۲	۳	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های منسوجاتی
۲۰	۴	۲۴	۱۳/۳۷	۴	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های چوبی
۱۸	۵	۲۳	۱۳/۵۲	۵	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های غذایی
۱۲۳	۵۰	۱۷۳	۱۱۳/۷۸	۳۰	سرمایه‌ی اجتماعی
۵۰	۱۰	۶۰	۳۷/۷۷	۱۰	انسجام اجتماعی
۴۹	۱۱	۵۱	۴۴/۱۴	۱۰	احساس تعلق اجتماعی
۵۰	۱۰	۶۰	۳۱/۸۲	۱۰	اعتماد نهادی
۶۹	۱۴	۸۳	۴۷/۹۶	۱۴	سرمایه‌ی فرهنگی
۴۹	۱۰	۵۹	۳۴/۱۷	۱۰	سرمایه‌ی فرهنگی عینی
۲۰	۴	۲۴	۱۳/۸۰	۴	سرمایه‌ی فرهنگی ذهنی

بررسی رابطه‌ی بین سرمایه‌ی اجتماعی با ابعاد (میزان انسجام اجتماعی، میزان احساس تعلق اجتماعی، میزان اعتماد نهادی) و میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و ابعاد آن

براساس نتایج به دست آمده از جدول شماره ۳، می‌توان گفت که بین سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد این متغیر شامل میزان انسجام اجتماعی، میزان احساس تعلق اجتماعی، میزان اعتماد نهادی و میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و ابعاد آن (مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های کاغذی، پلاستیکی، فلزی، شیشه‌ای، الکترونیکی، منسوجاتی، چوبی و غذایی) با اطمینان ۹۹٪ همبستگی مستقیم و ضعیفی

وجود دارد؛ یعنی با افزایش سرمایه‌ی اجتماعی و ابعادش به میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و ابعاد آن افزوده می‌شود و برعکس.

جدول شماره ۳: نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه‌ی بین سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد آن و میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و ابعاد آن

مجموع	بعد	بعد احساس	بعد		
سرمایه‌ی اجتماعی	اعتماد	تعلق	انسجام		
اجتماعی	نهادی	اجتماعی	اجتماعی		
۰/۳۱۲	۰/۲۷۶	۰/۱۸۸	۰/۲۳۵	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های کاغذی
۰/۳۳۵	۰/۲۹۰	۰/۲۴۶	۰/۲۱۶	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های پلاستیکی
۰/۴۰۶	۰/۳۲۵	۰/۳۰۱	۰/۲۹۲	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های فلزی
۰/۳۲۵	۰/۲۹۵	۰/۲۰۹	۰/۲۱۳	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های شیشه‌ای
۰/۳۶۷	۰/۳۲۷	۰/۲۴۸	۰/۲۳۶	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های الکترونیکی
۰/۲۳۱	۰/۱۹۶	۰/۱۳۰	۰/۱۹۳	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های منسوجاتی
۰/۳۲۹	۰/۲۸۹	۰/۲۱۹	۰/۲۱۸	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های چوبی
۰/۳۰۳	۰/۲۹۷	۰/۱۹۶	۰/۱۹۱	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های غذایی
۰/۴۰۱	۰/۳۵۱	۰/۲۶۹	۰/۲۷۶	ضریب همبستگی پیرسون	مجموع
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	

بررسی رابطه‌ی بین سرمایه‌ی فرهنگی با ابعاد (عینی، ذهنی) و میزان مشارکت در

تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و ابعاد آن

براساس نتایج به دست آمده از جدول شماره ۴، می‌توان گفت که بین سرمایه‌ی فرهنگی و ابعاد این متغیر شامل سرمایه‌ی فرهنگی عینی، سرمایه‌ی فرهنگی ذهنی و میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و ابعاد آن (مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های کاغذی، پلاستیکی، فلزی، شیشه‌ای، الکترونیکی، منسوجاتی، چوبی و غذایی) با اطمینان ۹۹٪ همبستگی مستقیم وجود دارد و شدت رابطه همبستگی ضعیف است؛ یعنی با افزایش سرمایه‌ی فرهنگی و ابعادش به میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و ابعاد آن افزوده می‌شود و برعکس.

جدول شماره ۴: نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون رابطه‌ی بین سرمایه‌ی فرهنگی و ابعاد آن و میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و ابعاد آن

مجموع سرمایه‌ی فرهنگی	بعد عینی سرمایه‌ی فرهنگی	بعد ذهنی سرمایه‌ی فرهنگی	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های کاغذی
۰/۲۴۲	۰/۲۳۳	۰/۲۰۵	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های کاغذی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	سطح معناداری
۰/۳۰۷	۰/۲۸۹	۰/۲۶۸	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های پلاستیکی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	سطح معناداری
۰/۲۹۰	۰/۲۷۳	۰/۲۵۴	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های فلزی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	سطح معناداری
۰/۲۹۵	۰/۲۹۳	۰/۲۲۹	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های شیشه‌ای
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	سطح معناداری
۰/۲۶۱	۰/۲۶۱	۰/۱۹۷	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های الکترونیکی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	سطح معناداری

۰/۲۵۱	۰/۲۲۳	۰/۲۴۰	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های منسوجاتی
۰/۲۸۴	۰/۲۷۷	۰/۲۲۷	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های چوبی
۰/۲۴۸	۰/۲۲۸	۰/۲۳۱	ضریب همبستگی پیرسون	مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	زباله‌های غذایی
۰/۳۳۴	۰/۳۱۹	۰/۲۸۵	ضریب همبستگی پیرسون	مجموع
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معناداری	

بررسی معناداری تفاوت میانگین مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و ابعاد آن به تفکیک میزان تحصیلات پاسخگویان

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول شماره ۵، می‌توان گفت که بر اساس مقدار سطح معناداری‌های به دست آمده که بیشتر از ۰/۰۵ است؛ یعنی میانگین مشارکت در تفکیک زباله‌های خانگی به تفکیک میزان تحصیلات پاسخگویان با هم متفاوت است.

جدول ۵: آزمون F برای بررسی معناداری تفاوت‌های میانگین مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری

زباله‌های خانگی و ابعاد آن بر حسب میزان تحصیلات

سطح معناداری		میانگین مجذورات		مجموع مجذورات		منابع تغییر	
F		df		df			
۰/۱۱	۱/۸۰۴	۴۳/۶۱۱	۵	۲۱۸/۰۵۷	بین گروهی	میزان مشارکت در تفکیک	زباله‌های کاغذی
		۲۴/۱۷۲	۶۰۶	۱۴۶۴۸/۹۸۴	درون گروهی		
			۶۱۱	۱۴۸۶۶/۳۰۷	کل		
۰/۳۲	۱/۱۶۷	۲۸/۸۷۹	۵	۱۴۴/۳۹۷	بین گروهی	میزان مشارکت در تفکیک	زباله‌های پلاستیکی
		۲۴/۷۴۳	۶۰۶	۱۴۹۹۴/۳۶۶	درون گروهی		
			۶۱۱	۱۵۱۳۸/۷۶۳	کل		
۰/۴۸	۰/۸۹۷	۲۵/۵۳۲	۵	۱۲۷/۶۶۱	بین گروهی	میزان مشارکت در تفکیک	زباله‌های فلزی
		۲۸/۴۶۴	۶۰۶	۱۷۲۴۸/۹۸۴	درون گروهی		
			۶۱۱	۱۷۳۷۶/۶۴۵	کل		
۰/۲۶	۱/۲۹۳	۱۷/۴۱۲	۵	۸۷/۰۶۱	بین گروهی	میزان مشارکت در تفکیک	زباله‌های شیشه‌ای
		۱۳/۴۶۴	۶۰۵	۸۱۴۵/۷۷۴	درون گروهی		
			۶۱۰	۸۲۳۲/۸۳۵	کل		

۰/۵۴	۰/۸۱۰	۲۰/۵۹۵	۵	۱۰۲/۹۷۵	بین گروهی	میزان مشارکت در تفکیک زباله‌های الکترونیکی
		۲۵/۴۲۶	۶۰۶	۱۵۴۰۸/۰۲۴	درون گروهی	
			۶۱۱	۱۵۵۱۰/۹۹۸	کل	
۰/۱۱	۱/۷۵۸	۱۴۰/۴۸۹	۵	۲۱۹/۴۱۰	بین گروهی	میزان مشارکت در تفکیک زباله‌های منسوجاتی
		۳۸/۰۱۸	۶۰۶	۱۵۱۲۵/۳۱۴	درون گروهی	
			۶۱۱	۱۵۳۴۴/۷۲۴	کل	
۰/۰۹	۱/۸۹۶	۴۵/۵۱۵	۵	۲۲۷/۵۷۷	بین گروهی	میزان مشارکت در تفکیک زباله‌های چوبی
		۲۴/۰۰۷	۶۰۶	۱۴۵۴۸/۱۰۲	درون گروهی	
			۶۱۱	۱۴۷۷۵/۶۸۰	کل	
۰/۲۱	۱/۴۲۹	۲۱/۴۴۹	۵	۱۰۷/۲۴۷	بین گروهی	میزان مشارکت در تفکیک زباله‌های غذایی
		۱۵/۰۱۱	۶۰۶	۹۰۹۶/۸۸۸	درون گروهی	
			۶۱۱	۹۲۰۴/۱۳۶	کل	
۰/۳۵	۱/۱۲	۱۱۲۱/۵۱۶	۵	۵۶۰۷/۵۸۱	بین گروهی	مجموع
		۱۰۰۲/۰۹	۶۰۵	۶۰۶۲۶۹/۷	درون گروهی	
			۶۱۰	۶۱۱۸۷۷/۳	کل	

نتایج تحلیل رگرسیونی چند متغیره

در مدل رگرسیونی تحقیق حاضر، کلیه‌ی متغیرهای برگرفته از بنیان‌های نظری و تجربی وارد مدل شده‌اند که مقدار ضریب تبیین اصلاح شده آنها برابر با ۰/۲۳۹ بوده است؛ به عبارت دیگر، با توجه به ضریب تبیین اصلاح شده، می‌توان گفت که در تحقیق حاضر ۲۳/۹ درصد از تغییرات مرتبط با میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی ناشی از تغییرات متغیرهای این پژوهش است. همچنین نتایج واریانس رگرسیونی نیز نشان می‌دهد که اثر رگرسیون یا اثر متغیر مستقل نسبت به اثر باقیمانده کاملاً معنادار است و نتیجه‌ی آزمون «دوربین واتسون» در تحقیق حاضر ۱/۷۷۵ است که بیانگر این است که خطاها یا باقیمانده‌ها برای این مدل رگرسیونی مستقل از هم است. با توجه به مقادیر بتای معادله رگرسیون، میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی، بیش از هر متغیر دیگری از میزان اعتماد نهادی، متأثر است؛ یعنی هر چقدر میزان اعتماد نهادی بالا باشد، به مراتب میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی نیز بیشتر می‌شود. بعد عینی سرمایه‌ی فرهنگی در مقام دوم، احساس تعلق اجتماعی در مقام

سوم، بعد ذهنی سرمایه‌ی فرهنگی در مقام چهارم و انسجام اجتماعی در مقام پنجم قرار دارد. جداول شماره‌ی ۶ تحلیل واریانس میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله-های خانگی را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۶: متغیرهای مانده در مدل رگرسیونی

نام متغیر	B	Std. Error	Beta	مقدار t	سطح معناداری
عدد ثابت	۹/۳۱۹	۷/۱۴۹	-	۱/۳۰۴	۰/۱۹۳
احساس تعلق اجتماعی	۰/۴۱۷	۰/۱۱۹	۰/۱۴۰	۳/۴۹۶	۰/۰۰۱
اعتماد نهادی	۰/۶۷۶	۰/۱۱۹	۰/۲۴۲	۵/۶۹۷	۰/۰۰۰
انسجام اجتماعی	۰/۳۵۶	۰/۱۷۵	۰/۰۸۸	۲/۰۳۶	۰/۰۴۲
سرمایه‌ی فرهنگی عینی	۰/۵۳۵	۰/۱۷۹	۰/۱۴۷	۲/۹۸۰	۰/۰۰۳
سرمایه‌ی فرهنگی ذهنی	۰/۸۷۳	۰/۳۲۵	۰/۱۳۲	۲/۷۲۸	۰/۰۰۷
ضریب همبستگی چندگانه		ضریب تبیین	ضریب تبیین تصحیح شده	دوربین واتسون	
۰/۴۹۶	۰/۲۴۶	۰/۲۳۹	۱/۷۷۵		

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

از مشکلات قابل ملاحظه‌ای که بشر در سال‌های اخیر با آن مواجه بوده است، تولید روزافزون زباله است که اغلب به خاطر اینکه بی‌فایده انگاشته می‌شوند، دور انداخته می‌شوند (اورت، ۱۹۹۸: ۱۷۸). تولید این مواد تأثیرات نامطلوب زیست‌محیطی چون آلودگی هوا، آب، خاک ایجاد نموده و با تولید گازهای گلخانه‌ای باعث گرم شدن زمین می‌شوند (تان^۱، ۲۰۱۰: ۲۳۰۷) بنابراین دستیابی به راهکارهای کارآمد و برخورد اصولی با این معضل چون تفکیک زباله از مهمترین اقداماتی است که باید در اولویت قرار گیرد و نیازمند مشارکت مردم است، زیرا تولیدکنندگان اصلی زباله شهروندان هستند. نتایج تحقیق حاضر که با هدف مطالعه تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی و فرهنگی بر میزان مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی نگاشته شده بود، نشان داد که بین سرمایه‌ی اجتماعی و میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی رابطه وجود دارد. این رابطه تأکیدکننده‌ی نظریات پاتنام، فوکویاما و کلمن است.

¹. Thanh

بر اساس نظر این نظریه‌پردازان سرمایه‌ی اجتماعی موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه‌ی اعضای یک اجتماع شده و دستیابی به اهداف را آسانتر می‌کند. در راستای تأیید ادبیات نظری مطرح شده، نتایج تحقیق سفیری و صادقی (۱۳۸۸) نشان داد که بین متغیر سرمایه‌ی اجتماعی با مشارکت اجتماعی رابطه‌ی معناداری وجود دارد. نتایج تحقیق سروش و افراسیابی (۱۳۸۹) نشان داد که بین مشارکت اجتماعی و سرمایه‌ی اجتماعی رابطه‌ی معنادار وجود دارد. نتایج تحقیق جونر (۲۰۱۱) و (۲۰۱۰) نشان داد که بین چهار مؤلفه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی (اعتماد نهادی، اعتماد اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، هنجارهای اجتماعی) و مشارکت شهروندان در بازیافت رابطه وجود دارد. تسائی (۲۰۰۸) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که سرمایه‌ی اجتماعی، میزان بازیافت در منطقه‌ی تایوان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. پارگال (۲۰۰۰) در تحقیق خود بیان می‌کند که سرمایه‌ی اجتماعی (اعتماد و روابط متقابل) بر مدیریت زباله‌ها در محلات داکا مؤثر است؛ بنابراین می‌توان گفت که سرمایه‌ی اجتماعی به عنوان مجموعه‌ای از ارتباطهای افقی بین افراد، همکاری برای کسب منافع متقابل را در جامعه تسهیل می‌کند و نقش بسزایی در میزان مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی دارد. در این تحقیق رابطه بین سرمایه‌ی فرهنگی و میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی نیز با سطح اطمینان ۹۹ درصد تأیید شد. در این زمینه از نظریات بوردیو، کالینز و پارسونز استفاده شد. آنچه از نظریات بوردیو و کالینز استنباط می‌شود این است که سرمایه‌ی فرهنگی در کنش متقابل مؤثر است. از نظر پارسونز، نظام فرهنگی به کنشگران اجتماعی امکان می‌دهد که با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و کنش‌های خود را هماهنگ کنند؛ بنابراین می‌توان گفت که بر طبق نظریات سرمایه‌ی فرهنگی، این سرمایه جریان مشارکت و سطح آن را هدایت می‌کند و می‌توان بر سرمایه‌ی فرهنگی به عنوان عامل تعیین‌کننده بر میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی تأکید کرد. همچنین نتایج تحقیق امیر علائی (۱۳۸۹) نشان داد که بین عوامل فرهنگی چون سطح سواد و آگاهی در مورد بازیافت با میزان مشارکت شهروندان در بازیافت زباله‌های شهری

رابطه‌ی معناداری وجود دارد. نتایج تحقیق فرجی و فعلی (۱۳۸۹) نشان داد، میان سرمایه‌ی فرهنگی و میزان مشارکت اجتماعی زنان رابطه‌ی معناداری وجود دارد. نتایج تحقیق ویسنتی و ریس (۲۰۰۸) حاکی از این است که بین اطلاعات و آگاهی در مورد بازیافت بخصوص از طریق رسانه‌ها، بیلبردهای محلی، اطلاع‌رسانی مقامات محلی، نامه‌های پستی و مشارکت خانواده‌ها در تفکیک زباله‌ها رابطه وجود دارد. ویلیامز (۲۰۰۶) به این نتیجه رسید، بین عوامل فرهنگی چون ارائه‌ی تبلیغات به طور منظم، استفاده از رسانه‌ها و جزوات آموزشی ارائه شده به خانواده‌ها و مشارکت آنان در تفکیک زباله‌های خانگی قابل بازیافت رابطه وجود دارد. نتایج تحقیق فیوریلو (۲۰۱۱) نشان داد که بین خواندن روزنامه با مشارکت در بازیافت زباله‌ها رابطه وجود دارد. نتایج تحقیق تادسه (۲۰۰۹) حاکی از این است که بین سطح تحصیلات و آموزش سرپرست خانوار و تفکیک زباله رابطه وجود دارد. همچنین بر اساس نتایج به دست آمده، میانگین مشارکت در تفکیک زباله‌های خانگی به تفکیک میزان تحصیلات پاسخگویان متفاوت از هم نمی‌باشد که با نتایج تحقیق نعیمی (۱۳۹۰) و تادسه (۲۰۰۹) ناهمسو و با نتایج تحقیق اخلاص‌پور (۱۳۸۷) همسو است؛ بنابراین این فرضیه در جامعه‌ی آماری مورد مطالعه کاربردی نیست. در نهایت در تحقیق حاضر ۲۳/۹ درصد از تغییرات مرتبط با میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی ناشی از تغییرات متغیرهای این پژوهش است؛ بنابراین نتایج تحقیق حاضر با مبانی نظری و نتایج تحقیقات پیشین همخوانی بالایی دارد بنابراین می‌توان پیشنهادهای کاربردی زیر را برای بالا بردن میزان مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی به شرح زیر عنوان داشت:

برای اینکه در این پژوهش، بین سرمایه‌ی اجتماعی و میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی رابطه وجود دارد، پیشنهاد می‌شود که مسئولان با برنامه‌ریزی‌های عملی و اجرایی برای تقویت و افزایش سرمایه‌ی اجتماعی از طریق ایجاد سازوکارهایی به منظور ارتقای اعتماد نهادی چون افزایش میزان صداقت و درستکاری، میزان عمل به وعده‌ها، مسئولیت‌پذیری مسئولان شهری و تلاش برای افزایش میزان انسجام و تعلق بیشتر شهروندان، از طریق افزایش تعاملات و گرایش‌های مثبت بین افراد جامعه، زمینه‌ی

مشارکت آنان را در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی فراهم آورند. از آنجا که در این پژوهش، بین سرمایه‌ی فرهنگی و میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی رابطه وجود دارد، پیشنهاد می‌شود که از طریق تهیه مقالات متعدد با عنوان‌های جذاب و متن مفید که تمامی محاسن تفکیک و جمع‌آوری زباله در آن توضیح داده شده و چاپ آن در روزنامه‌ها و مجلات معتبر و پرفروش، پخش برنامه‌های آموزشی از طریق تلویزیون، برگزاری همایش‌ها، طراحی و نصب سیلک و تراکت‌های تبلیغاتی در معابر عمومی، توزیع برگه‌های راهنمای کاهش تولید زباله و تفکیک از مبدأ و فواید اجرای صحیح آن، زمینه‌های مشارکت مردم را در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی فراهم آورند.

Archive of SID

منابع

- اخترمحققی، مهدی. (۱۳۸۵). سرمایه‌ی اجتماعی، تهران: مهدی اخترمحققی.
- ازکیا، مصطفی و غلام‌رضا غفاری. (۱۳۸۳). بررسی رابطه‌ی بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان یافته روستاییان در نواحی روستایی شهر کاشان، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۹، شماره‌ی ۳۶، زمستان، ص ۱۷۵-۲۰۵.
- امیرعلائی. علی‌رضا، مهدی میردامادی و سید جمال فرج‌الله حسینی. (۱۳۸۹). بررسی نقش عوامل آموزشی و فرهنگی- اجتماعی بر مشارکت مردم در بازیافت زباله‌های شهری از دیدگاه شهروندان مطالعه‌ی موردی: منطقه‌ی ۳ شهر تهران، ماهنامه‌ی سنبله، سال ۲۳، شماره‌ی ۱۹۸-۲۰۲، ص ۳۶-۴۴.
- پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰). دموکراسی و سنت‌های مدرن، ترجمه‌ی محمدتقی دلفروز، تهران: روزنامه سلام.
- حسین‌زاده، علی حسین، نبی‌الله ایدر و الهام عباسی. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندی در بین شهروندان شهر خرم آباد، فصلنامه‌ی مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال دوم، شماره‌ی دوم، بهار، ص ۵۹-۸۲.
- ربانی، رسول، وحید قاسمی و محمد عباس زاده. (۱۳۸۶). رابطه‌ی ابعاد مادی و غیر مادی رفاه اجتماعی با مشارکت شهروندان در امور شهری، فصلنامه‌ی علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۹، شماره‌ی ۳۲، ص ۹۱-۱۰۸.
- ریتزر، جورج. (۱۳۸۶). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه‌ی محسن ثلاثی، چاپ نهم، تهران: انتشارات علمی.
- سجادی، اکرم. (۱۳۸۹). تفکیک زباله‌های خانگی، هم اقتصادی است و هم بهداشتی، روزنامه‌ی کیهان، شماره‌ی ۱۹۶۵۰، بهار، ص ۱-۱۶.
- سروش، مریم و حسین افراسیابی. (۱۳۸۹). سرمایه‌ی اجتماعی، هویت و مشارکت اجتماعی جوانان شیراز، پژوهش جوان، فرهنگ و جامعه، شماره‌ی ۵، پاییز، ص ۱۲۳-۱۵۵.
- سفیری، خدیجه و مریم صادقی. (۱۳۸۸). مشارکت اجتماعی دانشجویان دختر دانشکده‌های علوم اجتماعی دانشگاه‌های شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن،

- جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۰، شماره ۲، تابستان، ص ۱-۳۴.
- غفاری، غلامرضا و محسن نیازی. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مشارکت، چاپ نخست، تهران: نشر نزدیک.
 - فرجی، لایلا و جواد فعلی. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر میزان مشارکت زنان در سازمانهای غیردولتی، فصلنامه‌ی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۴، ص ۱۶۹-۱۹۷.
 - فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۷۹). پایان نظم- بررسی سرمایه‌ی اجتماعی و حفظ آن، ترجمه‌ی غلامعباس توسلی، تهران: نشر جامعه ایرانیان.
 - فولادیان، مجید و احمد رضانی فرخند. (۱۳۸۷). پارادایم‌ها و نظریه‌های مشارکت در جامعه‌شناسی، چاپ نخست، مشهد: سخن‌گستر.
 - قرونه، حسن. (۱۳۸۹). بازتاب سرمایه‌ی فرهنگی در آیین‌های سازمان. تدبیر، شماره ۲۱۷، بهار، ص ۳۹-۴۳.
 - کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). بنیاد نظریه‌های اجتماعی، ترجمه‌ی منوچهر صبوری، چاپ دوم، تهران: نشرنی.
 - موسایی، میثم و ملیحه شیانلی. (۱۳۸۸). مشارکت در امور شهری و الزامات آن در شهر تهران، فصلنامه‌ی علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۱۰، شماره ۳۸، ص ۲۴۶-۲۶۸.
 - نوابخش، مهرداد و معصومه نعیمی. (۱۳۹۰). تبیین عوامل اجتماعی مؤثر بر جلب مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های بازیافتی (مطالعه‌ی موردی منطقه‌ی ۱۳ شهرداری تهران)، فصلنامه‌ی مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال اول، شماره ۱، زمستان، ص ۵۲-۱۹.
 - Bourdieu, Peer, (1986), The forms of capital, Translated by Richard Nice.
 - Everett. Jess W, Maratha. Sumit, Dorairaj. Ramesh, Riley. Patrick (1998), Curbside collection of recyclables I: route time estimation model, Resources, Conservation and Recycling, 22 , 177-192.
 - Fiorillo. Damiano (2011), Household Waste Recycling: National Survey Evidence from Italy, [Discussion Papers](#), 10, 1- 29.
 - Jones Nikoleta, Constantinos P. Halvadakis and Costas M. Sophoulis (2011), Social capital and household solid waste management policies: a case study in Mytilene, Greece, Environmental Politics, Vol.20 (2), 264-

- 283.
- Jones. N, Evangelinos .K, Halvadakis.C.P, T. Iosifides & Sophoulis. C.M (2010), Social factors influencing perceptions and willingness to pay for a market-based policy aiming on solid waste management, Resources, Conservation and Recycling, Vol.54: 533-540.
 - Martin. M, Williams I.D. & Clark M. (2006), Social, cultural and structural influences on household waste recycling: A case study, Resources, Conservation and Recycling, Vol.48:357-395.
 - Ojeda-Benitez.Sara, Armijo de Vega. Carolina, Ramírez-Barreto. Ma Elizabeth (2003), Resources, Conservation and Recycling, Vol.39, 211-222.
 - Pargal. Sheoli, Gilligan. Daniel, Huq. Mainul (2000), Private provision of a public good : social capital and solid waste management in Dhaka, Bangladesh, Policy, Research working paper, No. WPS 2422. Washington, DC: World Bank.
 - Parsons, T & Shils, Edward (1951) ,Toward a general theory of action. New York: Harper and Row.
 - Tadesse. Tewodros (2009), [Environmental concern and its implication to household waste separation and disposal: Evidence from Mekelle, Ethiopia](#), Resources, Conservation and Recycling, Volume 53, 183-191.
 - Thanh .Nguyen Phuc, Matsui. Yasuhiro, Fujiwara. Takeshi (2010), Household solid waste generation and characteristic in a Mekong Delta city, Vietnam, Journal of Environmental Management, Vol. 91, 2307-2321.
 - [Tsai, Tsung-hsiu](#) (2008), The impact of social capital on regional waste recycling, Sustainable development, Vol.16, 44-55.
 - Vicente, Paulaand & Reis, Elizabeth (2008), Factors influencing households' participationin recycling, Waste Management & Research, Vol.26: 140-1.